50:1 (2021) ss. 163–165

Kirjoja

Erkki-Jussi Nylén[a]

Kohti uutta tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa

Lemola, Tarmo
Suomen tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan kehityskaari 1960-luvulta 2020-luvulle.
Vastapaino, 2020. (326 s.)

Joskus kirjat ilmestyvät kuin tilauksesta. Tutkimustyöni oli juuri johdattanut minut tutustumaan innovaatiopolitiikan tutkimukseen, kun Tarmo Lemolan kirja ”Kohti uutta tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa” julkaistiin.

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan avauksia on viime aikoina esitetty myös Suomen julkisessa keskustelussa. Tammikuussa 2020 yksi alan keskeisistä tutkijoista Mariana Mazzucato kävi esittelemässä pääministeri Sanna Marinin johtamalle talousneuvostolle näkemyksiään siitä, kuinka taloutta tulisi uudistaa koronapandemian jälkeen (HS 2021a). Lisäksi valtiovarainministeri Matti Vanhanen on esittänyt miljardiluokan lainarahapanostusta julkiseen tutkimus- ja kehitysrahastoon (HS 2021b).

Lemola esittää johdannossaan kirjan yhdeksi tavoitteeksi argumentoida Suomen tutkimus-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan (TTI) uudelleen keksimisen puolesta, jotta se nousisi 2000-luvun lopulla alkaneesta ja yhä jatkuvasta alhosta. Syy tähän alhoon on Lemolan mukaan Suomen TTI-politiikan törmääminen neljään muuriin: vuonna 2008 alkaneeseen finanssikriisiin, Nokian romahtamiseen ja 2010-luvun hallitusten haluun vähentää valtion roolia koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotoiminnassa. Neljänneksi muuriksi Lemola tulkitsee TTI-politiikan ympärille kehittyneen kriittisyyttä ja reflektiota hylkivän itsevarmuuden, mikä on nakertanut TTI-politiikan uskottavuutta. Näihin muureihin törmäämisen seurauksena koulutus- ja tutkimusmäärärahoja on leikattu ja tutkimus- ja teknologiaohjelmia lopetettu, minkä vuoksi Suomen TTI-politiikka on Lemolan mukaan rämpinyt viimeisen vuosikymmenen ”apatian suossa”, josta se nyt olisi nostettava.

Johdannon jälkeen Lemola aloittaa kronologisesti Suomen TTI-politiikan tarinan 1960- ja 70-luvuilta, mutta jo kolmannessa luvussa hän siirtyy teemalliseen kerrontatyyliin. Kolmas luku käsittelee Suomen teknologiakomiteaa, jonka kautta Lemola reflektoi myös 1980-luvun TTI-politiikkaa. Kirjan luvut 4–8 käsittelevät kukin vuorollaan kansallisen innovaatiosysteemiajattelun syntyä ja merkitystä Suomessa ja kansainvälisesti, valtion tutkimuslaitoksia, Nokian merkitystä, kasvuyritysten kehittämistä ja tuloksellisuuden arviointia. Kirjan toiseksi viimeisessä luvussa Lemola käsittelee valtiointerventioiden teoretisointeja TTI-politiikan näkökulmasta. Tätä kautta Lemola siirtyy sujuvasti käsittelemään kirjan viimeisessä luvussa uusinta tulokasta innovaatiopolitiikan tutkimuksen saralla:

[a] Hallintotieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto, erkki-jussi.nylen@tuni.fi

transformatiivista innovaatiopolitiikkaa, joka saa voimansa kestävyystransitioiden tutkimuksesta ja kestävästä kehityksestä.

Kirjassa minua kiinnosti erityisesti Lemolan suhtautuminen tähän transformatiiviseen innovaatiopolitiikkaan. Johan Schotin ja Edward Steinmullerin (2018, 1562) mukaan transformatiivisen innovaatiopolitiikan tulisi tukea yhteiskuntien sosioteknisten systeemien laaja-alaista muutosta, jossa ei keskitytä ainoastaan teknologiseen kehittämiseen vaan muutoksia tehdään myös systeemeihin kytkeytyneisiin sosiaalisiin ja käyttäytymisen ulottuvuuksiin. Tämä tarkoittaa muutoksia ihmisten taitoihin, infrastruktuuriin, teollisuuden rakenteisiin, tuotteisiin, sääntelyyn, käyttäjien mieltymyksiin ja kulttuurisiin taipumuksiin. Tutkijoiden mukaan tämän tyyppinen laaja-alainen muutoksen tavoittelu vaatii valtiolta proaktiivista, deliberatiivista, osallistavaa ja reflektoivaa otetta muutoksen toteuttamiseen sekä rohkeaa visiointia (mm. Mazzucato 2018; Weber & Rohracher 2012). Lemola päätyy kannattamaan kirjan viimeisessä luvussa transformatiivisen innovaatiopolitiikan ajatuksia, kuten valtion vahvempaa roolia suunnannäyttäjänä ja riskien takaajana. Keskustelu kestävyyssiirtymää tukevasta politiikasta on tärkeää, mutta lopulta kirjan kiinnostavin anti on muualla.

Itselleni antoisinta kirjassa olivat ne kehityskulut, ristiriidat ja käänteet, joita Suomen TTI-politiikassa on tapahtunut 1960-luvulta lähtien. Lemola käsittelee hyvin sitä, miten Suomen uusi tiedepolitiikka sai alkunsa 1960-luvulla, kuinka sitä organisoitiin ja kuinka tiedepolitiikan uudistaminen kohtasi 1970-luvulla rankkaa vastustusta oikeiston suunnalta. Jälkimmäinen johti niin sanottuun toiseen akatemiataisteluun, jossa aseena oli muun muassa ”Operaatio nollatutkimus” -pamfletti ja raju julkinen kritiikki yksittäistä yhteiskuntatieteellistä tutkimushanketta kohtaan (TANDEM).

Kiinnostavaa oli myös lukea, kuinka Suomen teknologiakomitea oli alun perin automaatiotoimikunta, jonka tarkoitus oli miettiä keinoja automaation kielteisten vaikutusten torjuntaan. Tästä työstä kasvoi teknologiakomitea, joka päätyikin ehdottamaan teknologian kehittämisen voimistamista torjuntatoimien sijaan. Lemolan tulkinnan mukaan tämä tarkoitti, että (s. 91) ”*valtiosta tuli 1980-luvulla entistä tärkeämpi teknologian muutoksen suunnittelija ja ohjaaja*”. 1990-luvulla tutkimuksesta kummunnut käsite ”kansallinen innovaatiojärjestelmä” adoptoitiin TTI-politiikan ohjenuoraksi kansainvälisesti ja Suomi oli tässä ensimmäisten joukossa. Innovaatiojärjestelmäajattelun myötä TTI-politiikkaa alkoi merkittävästi ohjata ajatus kansallisesta kilpailukyvystä (ks. myös Schot & Steinmueller 2018). Tämän myötä TTI-politiikassa siirrettiin Lemolan mukaan ”tiede” taka-alalle ja ”teknologioiden” ja ”innovaatioiden” rooli vahvistui. Tieteellisenä käsitteenä kansallisen innovaatiojärjestelmän tarkoitus oli ymmärtää oppimisen, yhteistyön ja instituutioiden roolia talouden kehittämisessä, mutta kriitikoiden mukaan käsitteen adoptointi politiikkaa ohjaamaan muutti sisällön lähinnä pelkiksi taloustavoitteiksi. Lemolan mukaan tämä kritiikki on antanut maaperää transformatiiviselle innovaatiopolitiikalle, jossa lähtökohtana on ennen kaikkea yhteiskunnallisten haasteiden ratkaiseminen, ei pelkkä kasvu.

Lemola kirjoittaa elävästi ja turvautuu välillä kirjassaan ilahduttavan kuivaan huumoriin, kuten valtion tutkimuslaitosten kuvailuun heittopusseina. Kokonaisuudessaan kirja oli hyvä lukukokemus, joka yhdisti onnistuneesti kertomusta Suomen TTI-politiikan päätöksenteosta erilaisiin tutkimuksen tuottamiin näkökulmiin. Kirja on mielenkiintoinen matka Suomen tiedepolitiikan historiallisiin kiemuroihin ja osaltaan valaisi minulle sitä, minkälaiseen jatkumoon itse tutkijan uravalinnallani astuin.

Lähteet

HS (2021a) Suomi etsii talouskasvua koronaviruksen jälkeen, ja päättäjille puhuneen ”maailman pelottavimman ekonomistin” mukaan nyt ei pidä kiristää vyötä. 27.1.2021. <https://www.hs.fi/talous/art-2000007767014.html>.

HS (2021b) Perinteiset leikkaukset ja veronkorotukset eivät jatkossa riitä talouden tasapainottamiseen, sanoo

Matti Vanhanen: ”Sieltä löytyy yksittäisiä satoja miljoonia”. 21.3.2021. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007872578.html>.

Mazzucato, M. (2018) Mission-oriented innovation policies: challenges and opportunities. Industrial and Corporate Change, 27(5) 803–815. https://doi.org/10.1093/icc/dty034

Schot, J., & Steinmueller, W. (2018). Three frames for innovation policy: R&D, systems of innovation and transformative change. Research Policy, 47(9) 1554–1567. https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.08.011

Weber, K., & Rohracher, H. (2012) Legitimizing research, technology and innovation policies for transformative change: Combining insights from innovation systems and multi-level perspective in a comprehensive ”failures” framework. Research Policy, 41(6) 1037–1047. https://doi.org/10.1016/j.respol.2011.10.015